

## **ღვთაებრივი წინასწარხედვა და ადამიანის თავისუფლება ლაიბნიცის „თეოდიცეაში“**

ლაიბნიცის აზრით, ნებისმიერმა მეტაფიზიკამ უნდა უპასუხოს კითხვაზე, თუ რატომ არსებობს არსებული და არა არარაობა. იგივე კითხვა უფრო მარტივი სახით შეიძლება ჩამოყალიბდეს როგორც – რატომ არსებობს სამყარო? ან თეოლოგიურ მოდუსში – რატომ შექმნა ღმერთმა სამყარო?

ამ კითხვაზე ლაიბნიცის პასუხი საკმაოდ მარტივად ჟღერს – იმიტომ, რომ ჩვენი სამყარო საუკეთესოა. მაგრამ იმისათვის, რომ ამ ერთი შეხედვით მარტივი პასუხისათვის მეტი დამატებლობა მიეცა, ლაიბნიცს დაჭირდა, ჯერ ერთი, შესაძლო სამყაროების ონტოლოგიის დამუშავება და მეორე, სამყაროში ბოროტების არსებობის ახსნა. თავის მხრივ, ეს უკანასკნელი თემა უკავშირდება ადამიანის თავისუფალი ნების პრობლემას, რადგან ბოროტება, მართალია არა მთელი მოცულობით, მაგრამ იმ ნაწილში მაინც, რაც ადამიანის საქციელს ებმის, ახსნადია ადამიანის მანკიერი ბუნების საფუძველზე.

ვიდრე ამ საკითხს უფრო კონკრეტულად შევხებოდეთ, გვინდა რამდენიმე წინასწარი შენიშვნა გავაკეთოთ, რაც იმედი გვაქვს უფრო გაგებადს გახდის ლაიბნიცის პოზიციას.

უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ლაიბნიცი პროტესტანტია და მას არასდროს შეუცვლია აუგსბურგის მრწამსი. ლაიბნიცი არც ლუთერანელია და არც კალვინისტი ან სხვა რომელიმე, ვთქვათ, ერაზმის ან ცვინგლის გავრცელებული პროტესტანტული სწავლების მიმდევარი. როგორც თეოლოგი, ის დამოუკიდებელი მოაზროვნე და სხვადასხვა მიმდინარეობების ზედმიწევნით კარგად მცოდნეა. მიუხედავად ამისა, ის იზიარებს მისი დროის პროტესტანტებისათვის საერთო არა ერთ დოგმას, ვთქვათ ისეთს, როგორიცაა ადამიანის ბედის წინასწარ განსაზღვრულობა და ცდილობს ეს თეზისი შეუგუოს ადამიანის თავისუფლების მტკიცებას.

გარდა ამისა, ლაიბნიცი ესენციალისტია. მის ესენციალიზმთან გაცნობა საშუალებას გვაძლევს უფრო სრულყოფილად წარმოვიდგონოთ შესაძლო სამყაროების ონტოლოგია და ის მექანიზმი, რომელიც ქმნადობას უზრუნველყოფს. შევჩერდეთ ამ საკითხზე უფრო დეტალურად.

არსებები ანუ ესენციები, განხილულნი ღვთაებრივი აზროვნებისაგან დამოუკიდებლად, იდეებს წარმოადგენენ. მიუხედავად ამისა, არსება მაინც ინარჩუნებს კავშირს ღვთაებრივ გონებასთან, რადგან ის სხვა არაფერია, თუ არა პოტენცია ანუ შესაძლებლობა, ხოლო ღვთაებრივი გონება კი ლაიბნიცის მიერ ინტერპრეტირებულია როგორც შესაძლებლობების სფერო. არსება შესაძლებელია რეალიზებული იქნას და მაშინ ის შეიძენს დროულ და სივრცისეულ განსაზღვრულობებს. სხვაგვარად ეს იმას ნიშნავს, რომ ის გაიშლება არსებობად. იგივე ვითარება შეიძლება დაკვალიფიცირდეს როგორც ქმნადობა, თუმცა ქმნადობის დესკრიფცია გულისხმობს, რომ საგნობრივი სამყაროს

წარმოშობის პროცესის ახსნაში სათანადოდ უნდა იყოს წარმოდგენილი ღმერთის მონაწილეობაც. სხვა შემთხვევაში საქმე გვექნება არა ქმნადობის, არამედ არსების და არსებობის ურთიერთობის დესკრიპციასთან.

როგორც აღინიშნა, არსება შეიძლება არსებობაში გადავიდეს. თუ დავინტერესდებით მისი ყოფნით ამგვარ გადასვლამდე, უნდა მივუთითოთ ღვთაებრივ გონებაზე, რომელშიაც იდეის სახით მყოფობს არსება. ღვთაებრივი იდეები შესაძლებლობის ონტოლოგიური სტატუსის მქონეა და, მართალია ჩვენ ვლაპარაკობთ არსების მისგან აბსტრაქციით ანალიზის თაობაზე, მაგრამ ეს მხოლოდ განხილვის წესია მაშინ, როდესაც რეალურად მისი რეალიზაცია მხოლოდ აბსოლუტური არსების მონაწილეობით ხდება. ყველა შესაძლებელი არსებობისაკენ მიილტვის, რადგან მათ საფუძველი აბსოლუტურ არსებაში აქვთ, რომლის გარეშეც არ არსებობს გზა, რომლითაც შესაძლებელი არსებობას მოიპოვებდა.

შესაძლებლის არსებობად რეალიზაცია არ ხდება ღმერთის გარეშე. ეს ძალზე მნიშვნელოვანი მომენტი არსებისა და არსებობის ურთიერთობის გასაცნობად. საგანთა არსებობა არ არის მხოლოდ ღმერთის ნების შედეგი. როგორც ლაიბნიცის ამ საკითხზე გამონათქვამებიდან ჩანს, თავად არსებებში, როგორც არსებობის შესაძლებლობებში, უნდა მოცემული იყოს რაღაც სხვა, რაც არსებებს გზას გაუკვალავდა არსებობისაკენ და, რაც, ამავე დროს, დამოუკიდებელი იქნებოდა ღვთაებრივი ნებისაგან. ეს სხვა არის არსების ლტოლვა არსებობისაკენ. არსების არსებობისაკენ ლტოლვა ლაიბნიცის ფილოსოფიაში უფრო მეტს გულისხმობს, ვიდრე არსებიდან არსებობის გამომდინარეობის თაობაზე გავრცელებული სქოლასტური ფორმულაა. ლაიბნიცი ლაპარაკობს არსება-არსებობას შორის არა ლოგიკურ ან, გნებავთ, კაუზალურ მიმართებაზე, არამედ არსების მიერ არსებობის „მოთხოვნაზე“ და არსებობისაკენ „მისწრაფებაზე“.

არსების არსებობისაკენ ლტოლვის მექანიზმის ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია, მისწრაფება პოტენციალის იმ ხარისხის შესაბამისად, რომელიც თითოეულ არსებას გააჩნია. სხვაგვარად ეს ნიშნავს, რომ არსებობს გარკვეული დიფერენციაცია არსებობის მოთხოვნის შესაბამისად არსებებს შორის. ყველა არსება ერთიანია არსებობის მოთხოვნაში, მაგრამ ისინი არსებობას არ მოითხოვენ ერთნაირი „ძალით“.

არსებობს კიდევ ერთი ფაქტორი, რომლის დაკმაყოფილების გარეშე, ვერც ერთი არსება ვერ რეალიზდება, არსებობის როგორ პრეტენზიასაც არ უნდა ატარებდეს ის საკუთარ თავში. ეს მეორე ნიშანი არსებათა თანაარსებობაში, ე.წ. კოექსისტენციაში მდგომარეობს. ანუ სხვაგვარად რომ ითქვას, ის არსება იქნება რეალიზებული, რომელიც შეთავსებადია ან თანაარსებობს უდრო მეტი რაოდენობის სხვა არსებებთან.

აღნიშნული ორი პირობა ის ძირითადი ფაქტორებია, რომლებითაც სარგებლობს ღმერთი იმის გადანყვეტისას, თუ არსებობისაკენ მსწრაფ რომელ არსებას გაუხსნას რეალიზაციის გზა. მნიშვნელოვანია მითითება იმაზე, რომ ქმნადობის ასეთი ინტერპრეტაცია, ადგილს აღარ ტოვებს ვარაუდისათვის, თითქოს არსებობს შეუთავსებლობა ლაიბნიცის, ერთი მხრივ, ღმერთის თავისუფალი ნებით სამყაროს კრეაციასა და, მეორეს მხრივ, Daseinstreiben-ის (ანუ არსებების არსებობისაკენ სწრაფვის) დოქტრინებს შორის. მართლაც, ღმერთი სამყაროს შექმნისას არ მოქმედებს არამოტივირებული, თვითნებური აზრით. უნდა არსებობდეს რაღაც დიფერენცი, რომლის გათვალისწინებით-

თაც უპირატესობა მიენიჭებოდა არსებულების ერთ რიგს მეორესთან შედარებით. Da-sein-streiben-ი სწორედ ამგვარ მოტივაციის საფუძველს აღგვიწერს. შეუთავსებლობას ლაიბნიცის მტკიცებებში მართლაც ექნებოდა ადგილი, არსება თავის თავში რომ შეიცავდეს არსებობას იმგვარად, რომ შესაძლო საგნების მხოლოდ მოცემულობა სავსებით საკმარისი იყოს იმისათვის, რომ ისინი რეალიზებულნი იქნენ თუნდაც სხვა ანალოგიურ საგნებთან კონკურენციის გათვალისწინებით. მაგრამ ლაიბნიცისათვის, როგორც ამაზე მოგვიანებით ყურადღებას გაამახვილებს კანტი, არსებიდან არ გამომდინარეობს არსებობა. ერთადერთი არსება რომელშიაც არსებობა არსებას ემთხვევა, მხოლოდ ღმერთია. ყველა სხვა საგანში, თუკი ასეთი საგნის არსება მოცემულია, დამატებით საჭიროა კიდევ საფუძველი, ღვთაებრივი ნების სახით, რომელიც ასეთ არსებებს არსებობისაკენ გაუხსნიდა გზას.

გადმოვინაცვლოთ ახლა შესაძლო სამყაროების ონტოლოგიისაკენ და ვცადოთ უფრო საფუძვლიანად გავიაზროთ ჩვენს სანყის კითხვაზე პასუხი – ღმერთმა სამყარო შექმნა იმიტომ, რომ ის საუკეთესო იყო ყველა შესაძლო სამყაროებს შორის.

ყველაფერი ის, რაც ზემოთ ითქვა არსებასა და არსებობაზე შეგვიძლია გავავრცელოთ შესაძლო და არსებულ სამყაროებზე. ეს საშუალებას მოგვცემს დავაზუსტოთ ტერმინ „საუკეთესოს“ მნიშვნელობა. კერძოდ, მტკიცება იმის თაობაზე, რომ „ჩვენი სამყარო საუკეთესოა“ ნიშნავს: ის არის „მეტი არსების შემცველი“ ან „მაქსიმუმი ეფექტის მომტანი მინიმალური ძალისხმევით“. ასე რომ „საუკეთესო სამყარო“ არ არის მხოლოდ ეპითეტი, რომელსაც შეფასებისას გამოსთქვამდა ღვთაებრივი ქმნადობით აღფრთოვანებული ადამიანი. ჩვენი სამყარო რეალიზებული იქნა იმიტომ, რომ ის ყველა სხვა სამყაროზე მეტად მიისწრაფოდა არსებობისაკენ და ამას იმგვარად ახორციელებდა, რომ მაქსიმალურად დიდი მოცულობის საგნების თანაარსებობის საშუალებას იძლეოდა. ლაიბნიცის ენაზე სწორედ ამგვარი რამ არის საუკეთესო.

თუ საგნის არსებიდან არსებობა არ გამომდინარეობს, მაშინ როგორი საუკეთესოც არ უნდა ყოფილიყო ჩვენი სამყარო, ღმერთის ნების გარეშე ის ვერ რეალიზდებოდა. ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი, რომელიც ასევე ჩადებულია ამ ტერმინში, ეხება ჩვენი სამყაროს შექმნის გადანყვეტილების სიღრმისეული მოტივაციის ახსნას. ზემოთ აღინიშნა, რომ ღმერთის გადანყვეტილება არსებობისაკენ გზა გაეხსნა მხოლოდ ჩვენი და არა სხვა რომელიმე შესაძლო სამყაროსათვის, არ არის თვითნებური, ვოლუნტარისტული აქტი. ახლა შეგვიძლია უფრო მეტზე მივუთითოთ, რომ მიღებულ გადანყვეტილებას წინ უსწრებდა ყველა შესაძლო სამყაროს გაშლილი პოტენციების ანალიზი, რაც ლაიბნიცის დახასიათებებში ძალზე ჩამოჰგავს ღვთაებრივ განსჯას. არსებობს საგანთა უსასრულო რაოდენობა უნივერსუმში რომელთაგან თითოეული შეიცავს ქმნილებათა უსასრულო რაოდენობას. ღვთაებრივმა სიბრძნემ დაანახილა მის მიერ ცალ-ცალკე განჭვრეტილი ყველა შესაძლებლობა ესოდენ ბევრ უნივერსალურ სისტემად, რომლებიც შემდეგ შეადარა ერთმანეთს. ღვთაებრივი ნების გადანყვეტილება სამყაროს შექმნის შესახებ, მხოლოდ ამგვარი განსჯის შემდგომ მოდის.

არსებების როგორც ღვთაებრივი იდეების კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ნიშანი მათი მარადიულობაა. შესაძლო სამყაროები როგორც ღვთაებრივი განსჯის საგნები, იდეები შესაძლებლობებს გამოხატავენ და თითოეული მათგანი განხორციელებისა-

კენ მიიღტვის. მათი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი თვისება ის არის, რომ ისინი მარადიულნი არიან. თითოეული მათგანი არ არის ღვთაებრივი წარმოსახვის ნაყოფი იმ აზრით, რომ ღმერთს იოლად შეეძლოს თითოეული მათგანის კორექტირება. ამ „ვერ შეძლებით“ ღვთაებრივი ყოვლადმცოდნეობის და ყოვლადძლიერების გადასინჯვა კი არ ხდება, არამედ იმ ფაქტის დაფიქსირება, რომ თითოეული შესაძლო სამყაროს „ბუნებრივი ისტორიის“ კორექტირება სინამდვილეში სხვა სამყაროს მოგვცემდა. შესაძლო სამყაროების ისევე, როგორც იდეების, ესენციების და ჭეშმარიტებების მარადიულობა მნიშვნელოვან კონცეპტუალურ ფუნქციას ასრულებს ლაიბნიცის სისტემაში, როდესაც საქმე მიდგება ბოროტების პრობლემის გააზრებაზე. თუმცა, ეს შემდგომი განხილვის საგანია. რაც ახლა მნიშვნელოვანია, ეს შესაძლო სამყაროების როგორც შესაძლებლობების მარადიულობაა. „თეოდიცეაში“ ლაიბნიცი არაერთხელ აღნიშნავს, რომ ღმერთი არ ემნის შესაძლო სამყაროებს. მისი აზრით, ღმერთი არ არის არსებათა შემოქმედი, რამდენადაც ისინი მხოლოდ შესაძლებლობათა სახით არსებობენ.

ამ სიტყვებით ლაიბნიცი არა მხოლოდ იმას ამტკიცებს, რომ იდეები მარადიულია და ისინი არ შეუქმნია ღმერთს, არამედ იმასაც, რომ ისინი დიდად არიან განსაზღვრულნი იდეალური და არა რეალური ყოფნით. ეს უკანასკნელი მიენერება მხოლოდ ჩვენს სამყაროს, როგორც რეალიზებულ ესენციას.

გარდა რეალური არსებობისა, ე.ი. დროსა და სივრცეში ყოფნისა, ლაიბნიცის მეტაფიზიკა ითავსებს ე.წ. იდეალურ ყოფნასაც, რომელიც შესაძლებლის ექვივალენტურია. ამგვარი იდეალური ყოფნის მოდელს ლაიბნიცი თავადვე გვაცნობს, როდესაც ლაპარაკობს მარმარილოს ლოდში შესაძლებლად მყოფ ქანდაკებაზე. კითხვები იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს ეს სკულპტურა, როგორია მისი სიმაღლე და სხვა, ლაიბნიცს სულაც არ აყენებს გამოუვალი მდგომარეობის წინაშე. წარმოდგენის საშუალებით ჩვენ შეგვიძლია აღვწეროთ ჩვენთვის სასურველი სკულპტურის ნიშნები. მაშინ, ასეთ შემთხვევაში, როგორც ჩვენი წარმოდგენის ქმნილება, ის იქნება იდეალური არსებობის მქონე. ძირითადი აქ მაინც ის არის, რომ ლაიბნიცისათვის „შესაძლო საგანი“ არ არის „მხოლოდ შესაძლებლობა“, რომელიც მოკლებული იქნებოდა კონკრეტიკას და დახასიათებებს იმგვარად, რომ მასზე სხვას ვერაფერს ვიტყოდით, გარდა იმისა რომ ის შესაძლებელია. შესაძლებლობას და არსებობას შორის არ არის გადაულახავი ბღვარი. ლაიბნიცის მეტაფიზიკაში შესაძლებლობა არა მხოლოდ მნიშვნელობს, არამედ იჭრება, ერევა რეალურ პროცესებში.

რალაც მსგავსი იმისა, რაც ახლახანს ითქვა ადამიანურ წარმოსახვაზე და შესაძლო სკულპტურებზე, შეგვიძლია გავავრცელოთ ღვთაებრივ გონებაზე. როგორც შესაძლებლობათა „ღვთაებრივი ანალიზის“ ლაიბნიცისეული აღწერა მოწმობს, შესაძლო სამყაროები სავსებით კონკრეტული აქციდენციების მატარებლები არიან იმ დონეზე, რომ ღვთაებრივი გონების მიერ ხდება მათი როგორც ურთიერთმედარება, ასევე საუკეთესოს შერჩევა. თუმცა, ამავე დროს არსებობს ძალზე მნიშვნელოვანი განსხვავება შესაძლებლობათა ადამიანურ და ღვთაებრივ გააზრებებს შორის. თუ იდეალური საგანი ჩვენი წარმოდგენისათვის არა მხოლოდ ობიექტია, არამედ იდეალური პროდუქტიც, ამისგან განსხვავებით, შესაძლო სამყაროები ჯერ ერთი, არ არის ღმერთის წარმოსახვით შექმნილი რამ და მეორე, ღვთაებრივი ყოვლადმეძლეობის ძალით რომელიმე

მათგანისათვის მინიჭებული არსებობა არის რეალური. როგორც ვნახეთ, არსებები და შესაძლებლობები მარადიულად არსებობენ ღვთაებრივ გონებაში როგორც მისი შინა-არსები. ამიტომ, სამყაროს შექმნაზე შეიძლება ისიც ითქვას, რომ იგი ლაიბნიცისათვის იმდენად კრეაციის აქტი კი არ არის, არამედ აქტუალიზაციისა.<sup>1</sup>

აქედან უკვე შეგვიძლია გადავიდეთ ბოროტების არსებობაზე ჩვენ სამყაროში, რაც ლაიბნიცის „თეოდიციის“ ძირითადი პრობლემაა. როგორ ეგუება ლაიბნიცის მტკიცება ჩვენი სამყაროს საუკეთესობის შესახებ ამ სამყაროში ბოროტების არსებობას? ამ საკითხთან დაკავშირებით წამოჭრილ კითხვებზე დამაკმაყოფილებელ პასუხს არ იძლევა არც იმის აღნიშვნა, რომ რაც კონკრეტული არსებისათვის უბედურებად გამოიყურება, ის კოსმოსური წესრიგის და საყოველთაო ჰარმონიის თვალსაზრისით, საბოლოო ჯამში, შესაძლოა მხოლოდ სიკეთე იყოს. ამ დებულებიდან, ანალიზის გარეშე, არ ჩანს მისი ჭეშმარიტება. გარდა ამისა, შეგვიძლია მხოლოდ ადამიანით კი არ შემოვზღუდოთ, არამედ კითხვა მთელ კოსმოსზე გავავრცელოთ და ვიკითხოთ, შესაძლო სამყაროთა უსასრულობაში, თუკი ყოვლისმცოდნე გონება წინასწარ კითხულობდა თითოეულის შესაძლებლობებს, რატომ შეარჩია ღმერთმა ისეთი სამყარო, რომელშიაც არსებობს ბოროტება?

მაგრამ რა არის ბოროტება? ლაიბნიცი ლაპარაკობს ბოროტების სამ ძირითად მნიშვნელობაზე. უფრო ზუსტად, ბოროტებაზე ის ლაპარაკობს სამი ძირითადი აზრით:

ა) მეტაფიზიკური აზრით, ბოროტების ბუნება ნაკლოვანებაში მდგომარეობს, რაც, თავის მხრივ, გულისხმობს საგანთა ამა თუ იმ სერიების იდეის არასრულყოფილებას. მეტაფიზიკური ბოროტება ბოროტების მხოლოდ ერთი, თუმცა შესაძლოა ბაზისური სახეა. მეტაფიზიკურის გარდა, კიდევ არსებობს ბოროტების ფიზიკური და მორალური ფორმები.

ბ) ფიზიკური ბოროტება არის ტანჯვა, ხოლო

გ) მორალური ბოროტება კი ცოდვა.<sup>2</sup>

შეეძლო თუ არა ღმერთს საერთოდ არ შეექმნა სამყარო რომელშიაც იარსებებდა ბოროტების ეს სახეები?

მეტაფიზიკურად ღმერთს შეეძლო არსებობისაკენ გზა გაეხსნა ისეთი სამყაროსაკენ, რომელიც არ იყო საუკეთესო, მაგრამ მორალურად ვერ მოიმოქმედებდა ამას. აქედან შეიძლება ითქვას, რომ ღმერთი მოქმედებს არა გეომეტრიული ანუ მეტაფიზიკური აუცილებლობით, რომლის საპირისპიროც წინააღმდეგობრივია, არამედ მორალური აუცილებლობით, რომლისათვისაც განმსაზღვრელია მიზანშეწონილება და საუკეთესოსაკენ სწრაფვის მოტივები. იქ, სადაც მიზანშეწონილებაა, ყოველთვის დასაშვებია საპირისპირო. შესაბამისად, თავის მოქმედებაში არა მხოლოდ ღმერთი, ადამიანი და თვით ბუნებაც ინარჩუნებენ თავისუფლებას და შემთხვევითობას. ეს კი იმიტომ, რომ მიზანშეწონილება გეომეტრიული აუცილებლობისაგან განსხვავებით, სუბიექტს მოქმედებისაკენ იზიდავს, მაგრამ არ აიძულებს მას. თავისუფლება ლაიბნიცისათვის სულაც არ ნიშნავს ბურიდანის სახედარის მდგომარეობაში ყოფნას, ანდა სპონტანურ, გაუაზრე-

<sup>1</sup> Г.В.Лейбниц Теодицея. Сочинения в четырех томах. т. 4. М., Изд. „Мысль“ 1989. с.351.

<sup>2</sup> Г.В.Лейбниц Теодицея. Сочинения в четырех томах. т. 4. М., Изд. „Мысль“ 1989. с.144.

ბელ მოქმედებას. ყოველთვის არსებობს საკმაო საფუძველი, რომელიც განსაზღვრავს მოქმედებას და ეს ქცევა ამისდა მიუხედავად თავისუფალია.

შეგვიძლია თუ არა მსგავსი პრინციპი გავავრცელოთ ადამიანის თავისუფლებაზედაც? ყველაფერი რაც აქამდე ითქვა ინდივიდუალური სუბსტანციის თაობაზე, გავრცელდება ადამიანზედაც. მისი არსება, ღმერთისაგან განსხვავებით (რომლის არსება და არსებობა იდენტურია), წარმოადგენს ადამიანის მთელი შემდგომი არსებობის დეტერმინანტს, რამდენადაც ეს არსებობა პოტენციის სახით აკუმულირებულია ადამიანის არსებაში. რამდენად შეგვიძლია ასეთ შემთხვევაში ვილაპარაკოთ ადამიანის თავისუფლებაზე, თუ ყველაფერი რასაც ადამიანი აკეთებდა, აკეთებს ან გააკეთებს მომავალში, არამხოლოდ უკვე განსაზღვრულადაა მოცემული მის არსებაში, არამედ ასეთად შეიცნობა ღმერთის მიერ?

რაიმეს ცოდნა, ლაიბნიცის აზრით, არ სცვლის ამ რაიმეს შინაარსს. ამიტომ, ღმერთის მიერ ადამიანის მომავალ მოქმედებათა ცოდნა ამ მოქმედებათა დეტერმინაციას არ იწვევს. გარდა ამისა, ადამიანი თავისუფალია თავის მოქმედებაში ყოველგვარი დეტერმინაციისაგან და მისი მოქმედება განისაზღვრება მისივე საკუთარი არსების კარნახით. მართალია არსებიდან მხოლოდ ის აქციდენციები მიიღებიან, რომლებიც უკვე მოცემულია მის არსებაში, მაგრამ თვით ადამიანმა ამ კონკრეტული შინაარსების შესახებ არაფერი იცის და ამ აზრით მისი ნება არც ამ მხრივ არის დეტერმინირებული. არაფერი უშლის ხელს ადამიანის განზრახვას მოიქცეს არა იმგვარად, როგორც იქცევა, არამედ სრულიად სხვა გზით. თუმცა, მეორე მხრივ, არსებიდან მაინც ის მიიღება, რაც უკვე მოცემულია მასში.

ამ პოზიციიდან გამომდინარე, ლაიბნიცი გვიხსნის, რომ ადამმა შესცოდა თავისუფლად, რაც ღმერთმა წინასწარ განჭვრიტა მის შესაძლებლობის მდგომარეობაში. ადამმა შესცოდა მისი არსებიდან გამომდინარე მიდრეკილებების გამო, მაგრამ, როგორც ლაიბნიცს სურს დაგვარწმუნოს, ეს მიდრეკილება საულაც არ სპობდა არც შემთხვევითობას, არც მის თავისუფლებას და ბოლოს, არც იმის შანსს რომ მას ცოდვა არ ჩაედინა.<sup>1</sup> ღმერთის მიერ მომავლის წინასწარჭვრეტა სულაც არ გულისხმობს ამ მომავლის დეტერმინაციას, არ სპობს თავისუფლებას. ცოდნა და არსებობა ერთი და იგივე არ არის თვით აბსოლუტური არსების შემთხვევაშიაც. ზოგადად, თუ მე ვიცი მომავალი, ამით არ ვქმნი მას.<sup>2</sup>

თუ უფრო გავამკაცრებთ ჩვენ პოზიციას და ლაიბნიცს დავუსვამთ კითხვას იმის თაობაზე, თუ რატომ დაუშვა ღმერთმა საერთოდ ისეთი სამყაროს არსებობა, სადაც ადგილი აქვს ადამიანურ არასრულყოფილებას, ტკივილს და ცოდვას, ლაიბნიცის თეოლოგია მნიშვნელოვნად შეიცვლის სახეს და დაკარგავს ანთროპოლოგიურ ხასიათს.

წარმოვიდგინოთ, რომ სამყაროში, რომელიც ღმერთმა შეარჩია როგორც საუკეთესო, გონება ადამიანისათვის უფრო უბედურების მომტანია ვიდრე სიკეთისა. დაუშვებთ თუ არა ღმერთი ასეთი სამყაროს არსებობას, თუკი ის სხვა მხრივ მართლაც საუკეთესო და უნაკლოა ყველა შესაძლოს შორის? იმ არგუმენტის გათვალისწინებით, რომლითაც

<sup>1</sup> Г.В.Лейбниц Теодицея. Сочинения в четырех томах. т. 4. М., Изд. „Мысль“ 1989. с.372

<sup>2</sup> Г.В.Лейбниц Теодицея. Сочинения в четырех томах. т. 4. М., Изд. „Мысль“ 1989. с.395

ლაიბნიცი ღვთაებრივი ქმნადობის მიზანს აღწერს, ამ კითხვას დადებითი პასუხი უნდა გაეცეს. ქმნადობისას ღმერთის ძირითადი ორიენტირი კოსმოსური ჰარმონიაა და გამორიცხული არ არის, ის რაც ადამიანისათვის ბოროტების მომტანია, საერთო ჰარმონიაში თავს იჩენდეს როგორც სიკეთე.

ლაიბნიცის თეოლოგიისათვის განმსაზღვრელია პრესტაბილური ჰარმონიის თეზისი და არა ანთროპოცენტრისტული თვალსაზრისი. ადამიანი არ არის სამყაროს გვირგვინი. ადამიანი მხოლოდ ერთი არსებითი რგოლია კოსმოსში. სანახევროდ სარკასტულად ლაიბნიცი შენიშნავდა, რომ უეჭველია ღმერთი ადამიანს უფრო მეტად აფასებს ვიდრე ლომს; მაგრამ უცნობია, შეგვიძლია თუ არა ვამტკიცოთ, თითქოს ღმერთი ყველა მიმართებით ერთ ადამიანს ამჯობინებს ლომების მთელ გვარს; თუმცა, ეს ასეც რომ ყოფილიყო, აქედან ჯერ კიდევ არ გამომდინარეობს, რომ ზოგიერთ ადამიანთა ინტერესები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე საყოველთაო უნესრიგობა, რაც, რომ ადამიანი ქმნადობის გვირგვინია, ლაიბნიცის აზრით, გავრცელდებოდა უსასრულო რაოდენობის ქმნილებებზე. შეხედულება არის ნარჩენი ძველი, საკმარისად გაკოტრებული მოსაზრებისა, რომლის მიხედვითაც ყოველივე შექმნილია ადამიანისათვის.

ასე რომ სამყაროს შექმნისას, ლაიბნიცს თუ დაუჭერებთ, ღმერთს არ ამოძრავებს მხოლოდ ადამიანის კეთილდღეობის მოტივები. ღმერთმა იმიტომ არ შექმნა ჩვენი სამყარო, რომ მასში ადამიანს ებატონა. შესაძლო სამყაროებში მოაზრებადია ისეთიც, სადაც არც ადამიანი არსებობს და არც ცოდვა. ჩვენი სამყარო როგორც შემთხვევითი, ვერ იარსებებდა შესაბამისი საკმაო საფუძვლის გარეშე, რომლის მიხედვითაც ღმერთი ამჯობინებს უფრო შექმნას ასეთი სამყარო, ვიდრე ის წმიდა შესაძლებლობად დატოვოს. ასეთი საკმაო საფუძველი, ჩვენი სამყაროსათვის, არის არა ადამიანი, არამედ სრულყოფილების ის ხარისხი რომელიც თან სდევს ჩვენი სამყაროს შესაძლებლობების აქტუალიზაციას. სწორედ ამით აღემატება ის ყველა დანარჩენ სამყაროს.

ლაიბნიცის თეოლოგიის კრიტიკული შეფასებისათვის უნდა ითქვას, რომ მისი კონცეფციის ანთროპოლოგიური შინაარსისაგან დაცლა, მნიშვნელოვნად უცვლის სახეს ქმნადობის საზრისს. საქმე არ ეხება უბრალოდ პრიორიტეტებს, იმას, არის თუ არა ადამიანი სამყაროს გვირგვინი. ნებისმიერი თეოლოგიისათვის განმსაზღვრელი მნიშვნელობა აქვს ახსნას, თუ როგორია კავშირი ღმერთსა და ადამიანს შორის და ცოდვილი ადამიანის ხსნის რა პერსპექტივები არსებობს. ლაიბნიცი აქცენტს სხვა მიმართულებით აკეთებს. კოსმიური ჰარმონია, მისი აზრით, ღმერთის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ისე, რომ ადამიანი და მისი ბედი ამ საზრუნავის ფონზე მერეხარისხოვან საქმედ იქცევა. მსგავსად დიდი არქიტექტორისა, ლაიბნიცის ინტერპრეტაციაში, ღვთაებას შეუძლია დატკბეს თავისი უზადო შემოქმედებით, მსოფლიო უნივერსალური წესრიგით, თუმცა, ამავე დროს, ისიც ცხადია, რომ საეჭვოა რიგითმა მორწმუნემ რაიმე შვება იპოვნოს ასეთ თეოლოგიაში.

## გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Г.В.Лейбниц Теодицея. Сочинения в четырех томах. т. 4. М., Изд. „Мысль“ 1989
2. ლაიბნიცი მონადოლოგია. <http://illuminati.ge/?p=5216>
3. მამუკა ბიჭაშვილი ლაიბნიცის მეტაფიზიკა და ენის ფილოსოფია. გამომც. „მერიდიანი“. თბილისი 2005.

Mamuka Bichashvili

## Divine Omnoscienza and Human Freedom in Leibniz's Theology

### *summary*

Why there exists anything and not nothing – as Leibniz thought – was a core question of every possible metaphysics. Leibniz's own answer on this question was very simple – because our world is the best possible and most balanced world. In unfinite numbers of possible worlds, our universe was created by an all powerful and all knowing God, who would not choose to create an imperfect world if a better world could be known to him or possible to exist. In effect, apparent flaws that can be identified in this world must exist in every possible world, because otherwise God would have chosen to create the world that excluded those flaws.

If our world is perfect, how can we explain the existence of the evil? Leibniz differs three forms of evil: 1) incompleteness of essence; 2) torment and 3) sin. And if we again gave the question to Leibniz why God permit to create the world where human being is incomplete and sinful, he would answer that the main goal of creation was the harmonious universe but not single man's destiny. The layman may be most unhappy creature in the world and at the same time, his miserable life would be compatible with the harmony of the universe.